

İLKÖĞRETİM OKULU ÖĞRETMENLERİNİN MESLEKİ TUTUMLARI İLE OKUL İKLİMİ ARASINDAKİ İLİŞKİ

KAZIM ŞAHİN

YRD. DOÇ. DR. YAŞAR YAVUZ

ÖZET

İzmir metropolündeki ilköğretim okulu öğretmenlerinin mesleki tutumları ile örgüt iklimine ilişkin görüşleri arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığını saptamak ve buna bağlı olarak da ilköğretim okullarındaki örgütsel iklimin iyileştirilmesi ve öğretmenlerin mesleki tutumlarının olumlulaştırılmasına dönük öneriler geliştirmek amacıyla yapılan bu araştırma, genel tarama modeline göre yapılandırılmıştır. Bu bağlamda İzmir metropolünde ilköğretim okullarında görev yapan 286 öğretmenin görüşlerinden yararlanılmıştır. Araştırmanın evreni İzmir'in merkez ilçelerine (Balçova, Buca, Bornova, Çiğli, Güzelbahçe, Konak, Karşıyaka, Narlıdere, Gaziemir) bağlı ilköğretim okulunda görev yapan öğretmenler oluşturmaktadır. 2004–2005 öğretim yılında söz konusu ilçelerde toplam 365 ilköğretim okulu bulunmaktadır. Evrene, Balçova, Buca, Konak, Karşıyaka, Gaziemir ilçeleri dahil edilmiştir. Araştırmada küme yöntemi kullanılmıştır. Araştırma kapsamına alınan İzmir'in merkez ilçelerine ait ilköğretim okul sayıları ve görev yapan öğretmenlerin sayıları belirtilmiştir. Metropol dahilinde bulunan 365 ilköğretim okulu arasında seçilen okullar araştırma kapsamına alınmıştır. Bu okulların bulunduğu coğrafi bölge ve sosyo-ekonomik durumları göz önünde bulundurularak; kümeler oluşturulmuş ve çekilişle belirlenen okullarda görev yapan gönüllü öğretmenlere ölçek uygulanmıştır. Buna göre; Balçova ilçesinde, 1 okul, 10 öğretmen; Buca ilçesinden, 5 okul, 50 öğretmen; Bornova ilçesinden, 6 okul, 58 öğretmen; Gaziemir ilçesinden 1 okul 9 öğretmen; Karşıyaka ilçesinde 6 okul, 59 öğretmen; Konak ilçesinde 10 okul ve 100 öğretmene ölçekler uygulanmıştır. Bu ilçelerde görev yapan 286 öğretmeden ölçeklerin geri dönüşümü sağlanmıştır. Araştırmada araştırmacı Yavuz'un (2003) "Mesleki Tutum Ölçeği" ile; Dönmez (1992) tarafından geliştirilen "Eğitim Fakültelerinde örgüt iklimi Anketi"nin den yararlanılarak, araştırmacı tarafından geliştirilen "Okul İklimi Ölçeği" veri toplama aracı olarak kullanılmıştır. Bağımsız değişkenlerden toplam hizmet sürelerine, çalıştıkları okuldaki hizmet sürelerine, cinsiyet, yaş, öğretmenliğe esas öğrenim durumu ve alanlarına göre deneklerin konumu değişkenleri iki grup halinde olduklarından ilgili alt problemlerin çözümlenmesinde t-testi kullanılmıştır. Karşılaştırmalı grupların ikiden fazla olduğu; hizmet süreleri, yaş ve alan bağımsız değişkenlerini içeren diğer alt problemlerin çözümlenmesinde ise F testi uygulanmıştır. Ölçülere ilişkin çözümlenmelerde (α) alpha güvenirlik çözümlenmesi, faktör çözümlenmesi, korelasyon teknikleri kullanılmıştır. F testine bağlı olarak Scheffe çoklu karşılaştırma tekniği kullanılmıştır. Verilerin çözümlenmesinde dağılım çözümlenmeleri için frekans (sayı) yüzde (%), X, ve SS kullanılmıştır. Araştırma süreci sonunda elde edilen verilerin analizi sonucunda; İlköğretim okulu öğretmenlerinin mesleki tutumları 4,10 ortalama ile iyi düzey olarak saptanmıştır. Öğretmenlerin mesleki tutumları ile örgütsel iklimine ilişkin görüşleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Mesleki tutumlar olumlulaştıkça, örgüt iklimine ilişkin görüşler de olumlulaşmaktadır. İlköğretim okulu öğretmenlerinin %30'u olumsuz mesleki tutuma sahiptir. İlköğretim okulu öğretmenlerinin mesleki tutumlarına göre kendi okullarının örgütsel iklimine ilişkin görüşleri arasında farklılık bulunmaktadır. İlköğretim okulu öğretmenlerinin Mesleki tutum düzeyi arttıkça, örgüt iklimine ilişkin görüşleri de olumlu yönde artmaktadır.

Anahtar Sözcükler: Okul İklimi ve Kültürü, Mesleki Tutum

ABSTRACT

This research aims to determine whether there is a significant relationship between the professional attitudes of the primary school teachers in the metropolitan area of Izmir and their ideas about the organizational climate, and to make suggestions to improve the organizational climate and the teachers' professional attitudes in line with the findings of the research.

The ideas of the teachers working at the primary schools in the metropolitan areas of Izmir are made use of in this general survey-type research. 286 primary school teachers participated in the research. "Professional Attitude Scale" and "Organizational Climate Scale" were used to collect the data.

The findings of the research can be summarized as follows:

1. The average of the professional attitudes of primary school teachers is 4.10, which is considered to be good.
2. The professional attitudes of the teachers vary significantly in terms of gender but not in terms of the other variables. The attitudes of the female teachers are more positive in comparison with those of the male.
3. There is a significant relationship between the teachers' professional attitudes and the organizational climate. When the professional attitudes become more positive, the ideas about the organizational climate become more positive as well.
4. 30 % of the primary school teachers have negative professional attitudes.
5. The ideas of the teachers about the organizational climate vary significantly in terms of gender but not in terms of the other variables. The ideas of the teachers about the organizational climate are more positive in comparison with those of the male.
6. There is a significant difference between the teachers' ideas about their own schools' organizational climate in terms of their professional attitudes. When the professional attitudes become more positive, the ideas about the school climate become more positive as well.

GİRİŞ

Günümüzdeki bilimsel ve teknolojik gelişmeler, bilginin hızla artmasına destek olmaktadır, bu durum örgütleri her yönüyle etkilemektedir. Örgüt çalışanları yeni bilgilerle kendilerini geliştirerek, kendi alanlarında daha başarılı olmaya çalışmaktadırlar. Örgüt iklimini anlamak için, örgüt çalışanlarını anlamak gerekir. Örgüt çalışanlarının; çalıştıkları örgüt ile ilgili tutumlarının anlaşılması ise, çalışanların, örgütün hedeflerine ulaşma becerisi ve örgüt yapısı üzerindeki etkisinin bilinmesine yardımcı olacaktır.

Ülke kalkınmasında önemi açıkça görülen temel eğitim çağ nüfusuna vermekle yükümlü olan ilköğretim alt sisteminin okullaşma oranlarının % 100'e ulaşması, niteliğin yükseltilmesi, sınıf mevcutlarının azaltılması, kırsal kesimde birleştirilmiş sınıf uygulanmasına son verilmesi ve ikili öğretimden normal öğretime geçilmesi hedefleri bulunmaktadır (Dünya Bankası, 2002:104). Planlanan bu hedeflerin okul düzeyinde uygulanması öğretmenlerin mesleki tutumları ve oluşacak okul iklimiyle yakından ilgilidir. Bu sorunların saptanması ve çözüme kavuşturulması okulların hedeflenen amaçlara ulaşması açısından önem arz etmektedir.

İnsanların bugün ve gelecek için hazırlanmasında temel hedef eğitimidir (Başar, 1998, s.32). Eğitimin niteliği ise büyük ölçüde öğretmenin niteliğine bağlıdır. "Öğretmenlik çeşitli meslek alanları içinde kendisinden en çok görev ve rol üstlenmesi beklenen meslek alanlarından biridir" (Oktay, 1998, s.24). Böyle bakıldığında öğretmenin iyi yetiştirilmesi bizi beklenen hedeflere daha çabuk ulaştıracaktır..

Örgüt dendiğinde ilk akla gelen insan etkenidir. Maddi kaynak, ancak insan etkeni varsa anlamlı olabilen, insan tarafından üretilen, insanın kullanımına göre biçimlenebilen, insanın bir araç olarak kullandığı etmenlerdir. Bu nedenle, insan boyutu olmaksızın ne örgütten ne de yönetimden söz edilebilir (Açıkgöz, 1994, s. 8). Örgütün amacı, yapı, süreç gibi çeşitli boyutlar içinde en önemli olanlardan biri de hiç şüphesiz örgüt iklimi olmaktadır (Korkut, 1993, s.3).

Mullins'e göre örgütsel iklim, tanımlaması zor olan bir kavramdır. Çevresel güçlerin birleşmesinden meydana gelen coğrafi bölgeler iklimine ya da hava tanımlamalarına benzetilebilir. Bu çerçevede örgüte uyarlandığında, örgütü çevreleyen yaygın atmosfer, moral düzeyi örgüt üyeleri arasında iyi niyet, ait olma duygusunun gücü şeklinde ifade edilebilir. İklim, örgüte yönelik işgören algılarının temelini dayanır (Terzi, 2000, s.92). İklim, birtakım betimleyici terimler kullanılarak anlatılmak istenmektedir. Bunlar arasında örgüt kültürü (organizational culture), psikolojik iklim (psychological climate) ve şirket kişiliği (company personality) sık sık kullanılmaktadır (Ertekin, 1978, s.3). Lussier'e göre iklim, işgörenlerin örgütün iç çevresinin atmosferine ilişkin algılarıdır. İklim, örgütsel atmosferi değerlendirmekten ziyade tanımlamaya veya ona karşı duygusal tepki göstermeyle ilişkilidir. Örgütün tümünü içeren bir iklim olmasına karşın özel çalışma gruplarında iklim farklı olabilir (Terzi 2000, s.92).

Bir örgütün iklimini değerlendirmek, bir sistem olarak örgütün özünü, düzenini ve yapısını kavramaya çalışma çabasıdır (Aksu, 1994, s. 20). Halpin'e göre örgüt iklimleri arasındaki farklılıklar bir bakıma örgütlerin işleyiş biçimlerini belirler (Güçlüoğlu,1979, s.5).Örgüt iklimi, örgüte kimliğini kazandıran, görevlilerin davranışlarını etkileyen ve onlar tarafından algılanan, örgüte egemen olan özellikler dizisidir (Ertekin, 1978, s.6; Çelik, 2002, s.43). Halpin, okullardaki örgütsel iklimi bir doğru üzerinde düşünmekte, açık ve kapalı uçlar arasında değişiklik gösteren özellikler bütünü olarak görmektedir. Her okulun kendine özgü bir kişiliği vardır. Örgütsel iklim işte bu kişiliktir. Kişilik birey için ne ise, iklim de örgüt için odur (Aydın, 1986, s.111). Okul iklimi, öğretmenlerin çalıştıkları ortama ilişkin algılarını belirten bir kavramdır. Okul iklimi, formal ve informal örgüt, katılanların kişilikleri ve örgütsel liderlik üzerinde etkide bulunmaktadır. Okulun örgütsel iklimi, o okulda çalışanların davranışlarını etkileyen diğer okullardan farklı bir iç özellik taşır.Hoy ve Miskel'e göre bir takım iç özellikler seti olarak örgütsel iklimin belirlenmesi, önce kişiliğin tanımlanmasını gerektirir. Okul iklimi hemen hemen okulun bir kişiliği olarak görülebilir. Bir başka deyişle okul iklimi, okulun bireysel kişiliğidir (Çelik,2002, s.44).

Okul iklimi, öğretmenlerin okulun genel çalışma çevresini algılayış biçimini kapsayan genel bir terimdir, resmi düzenlemeler tarafından katılımcıların kişilikleri ve liderlik vasıflarından etkilenir (Wayne K. Hoy ve Gecil G.Miskel, 1996, s. 141). Özetle bir okulu diğerinden ve her bir üyenin davranışını diğerinden ayıran okulun kendi örgütsel iklimidir. Okul iklimini, üyeler ve onların okuldaki davranışları belirler (Wayne K. Hoy ve Gecil G.Miskel, 1996, s. 141). İlköğretim okullarında görev yapan öğretmenlerin mesleki tutumları ile onların kendi okul iklimine ilişkin görüşleri arasında anlamlı bir ilişkinin var olup olmadığını araştırdığımız bu araştırmanın sonuçları ilgili literatür ışığında

değerlendirilecektir.

Problem Cümlesi

İlköğretim okullarında görev yapan öğretmenlerin mesleki tutumları ile onların kendi okul iklimine ilişkin görüşleri arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

Alt Problemler

1. İlköğretim okullarında görev yapan öğretmenlerin mesleki tutuma ilişkin görüşleri nedir?
2. İlköğretim okullarında görev yapan öğretmenlerin, kendi okullarındaki okul iklimine ilişkin görüşleri nedir?
3. İlköğretim okullarında görev yapan öğretmenlerin, mesleki tutum düzeyleri nasıl bir dağılım göstermektedir?
4. İlköğretim okullarında görev yapan öğretmenlerin, kendi okullarındaki okul iklimine ilişkin görüşleri tutum düzeylerine göre anlamlı farklılık göstermekte midir?
5. İlköğretim okullarında görev yapan öğretmenlerin, mesleki tutum ve alt boyutlarına ilişkin görüşleri ile kendi okullarındaki okul iklimine ve alt boyutlarına ilişkin görüşleri arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

Araştırmanın amacı

Bu araştırmanın amacı; ilköğretim okullarında görev yapan öğretmenlerin mesleki tutumları ile kendi okullarındaki okul iklimine ilişkin görüşlerinin neler olduğunun belirlenmesidir. Bu belirlemeye dayanarak da öğretmenlerin mesleki tutumlarının, okul örgütü içindeki yerini saptayabilme ve olumlu okul iklimi geliştirebilme yollarını açıklığa kavuşturabilmedir.

Araştırmanın Önemi

İnsanların bugün ve gelecek için hazırlanmasında temel hedef eğitimidir (Başar, 1998, s.32). Eğitimin niteliği ise büyük ölçüde öğretmenin niteliğine bağlıdır. "Öğretmenlik çeşitli meslek alanları içinde kendisinden en çok görev ve rol üstlenmesi beklenen meslek alanlarından biridir" (Oktay, 1998, s.24). Bununla birlikte kendi mesleğine gösterilmesi gereken duyarlılık açısından bireyler arasında az çok farklılıklar da bulunmaktadır (Yavuz, 2003, s.82) Çalışılan okullardaki örgütsel iklimin niteliği, öğretmenlerin mesleki tutumlarının farklılaşmasının önemli nedenlerinden biri olarak düşünülmektedir.

Ülkemizde ilköğretim kurumlarında çalışan öğretmenlerin mesleki tutumlarını geliştirme ve etkililiğini arttırmak önemlidir. Bunun için de, okullarda iklim üzerinde araştırmalar yaparak, olumlu örgüt iklimi oluşturmanın yolları açılmalı ve varsa olumsuz örgüt iklimine neden olan olumsuzluklar ortadan kaldırılmalıdır.

Bu araştırma;

1. Okulların temel işgörenleri olan öğretmenlerin okul iklimine ilişkin görüşlerinin ve mesleki tutumlarının belirlenmesi,
2. Okul iklimini oluşturmada öğretmenlerin tutumlarının ne derecede etkili olduğunun belirlenmesi,
3. Öğretmenlerin okul iklimine ilişkin görüşlerinin onların bazı kişisel özelliklerinden etkilenip etkilenmediğinin belirlenmesi ile varsa böyle bir etkinin hangi özelliklerden kaynaklandığının ortaya konması,

4. Öğretmenlerin mesleki tutumlarının olumlu yönde artırılmasının koşullarının yaratılması açılarından önemlidir.

Varsayımlar

1. Araştırmaya katılan ilköğretim okulu öğretmenlerinin, sorulara verdikleri yanıtlar gerçeği yansıtmaktadır.

Sınırlılıklar

1. Araştırma, 2004-2005 öğretim yılıyla sınırlıdır.
2. Araştırma, ilköğretim okullarında çalışan öğretmenlerin mesleki tutumları ve okul iklimine ilişkin görüşleri ile sınırlıdır.
3. Araştırma, İzmir metropolünde görevli ilköğretim okulu öğretmenlerinin görüşleri ile sınırlıdır.
4. Araştırma, M.E.B. bağlı resmi gündüzlü ilköğretim okullarıyla sınırlıdır.

Araştırma Modeli

Araştırma geçmişte ya da halen var olan bir durumu olduğu biçimiyle betimleyen araştırma yaklaşımı (Karasar, 2000:77) olarak tanımlanan tarama modeli kullanılmıştır. İlköğretim okulu öğretmenlerinin mesleki tutumları ile okul iklimi arasındaki ilişki öğretmenlerin düşüncelerine dayalı olarak betimlenmeye çalışılmıştır. Kaptan'a (1989: 34) göre olayların, objelerin, varlıkların, kurumların, grupların ve çeşitli alanların "ne" olduğunu betimlemeye, açıklamaya çalışan araştırma yöntemi betimsel yöntemdir.

Evren ve Örneklem

Araştırmanın evreni İzmir'in merkez ilçelerine (Balçova, Buca, Bornova, Çiğli, Güzelbahçe, Konak, Karşıyaka, Narlıdere, Gaziemir) bağlı ilköğretim okulunda görev yapan öğretmenler oluşturmaktadır. 2004-2005 öğretim yılında söz konusu ilçelerde toplam 365 ilköğretim okulu bulunmaktadır. Evrene, Balçova, Buca, Konak, Karşıyaka, Gaziemir ilçeleri dahil edilmiştir. Araştırmada küme yöntemi kullanılmıştır.

Araştırma kapsamına alınan İzmir'in merkez ilçelerine ait ilköğretim okul sayıları ve görev yapan öğretmenlerin sayıları belirtilmiştir. Metropol dahilinde bulunan 365 ilköğretim okulu arasında seçilen okullar araştırma kapsamına alınmıştır. Bu okulların bulunduğu coğrafi bölge ve sosyo-ekonomik durumları göz önünde bulundurularak; kümeler oluşturulmuş ve çekilişle belirlenen okullarda görev yapan gönüllü öğretmenlere ölçek uygulanmıştır. Buna göre; Balçova ilçesinde, 1 okul, 10 öğretmen; Buca ilçesinden, 5 okul, 50 öğretmen; Bornova ilçesinden, 6 okul, 58 öğretmen; Gaziemir ilçesinden 1 okul 9 öğretmen; Karşıyaka ilçesinde 6 okul, 59 öğretmen; Konak ilçesinde 10 okul ve 100 öğretmene ölçekler uygulanmıştır. Bu ilçelerde görev yapan 286 öğretmeden ölçeklerin geri dönüşümü sağlanmıştır.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada araştırmacı Yavuz'un (2003) "Mesleki Tutum Ölçeği" ile; Dönmez (1992) tarafından geliştirilen "Eğitim Fakültelerinde örgüt iklimi Anketi"nin den yararlanılarak, araştırmacı tarafından geliştirilen "Okul İklimi Ölçeği" veri toplama aracı olarak kullanılmıştır.

Okul iklimi ölçeği, toplam 60 adet 5’li likert tipi soru hazırlanmış ve geçerliliği için uzman görüşü alınmış ve faktör çözümlenmesi uygulanmıştır. Ölçekler; Bornova, Buca, Konak, Karşıyaka, Gaziemir ilçelerinde görevli öğretmenlerden oluşan rastgele 100 denek üzerinde ilk uygulanması yapılmış olup; ön uygulama sonrası yapılan faktör analizinde “okul iklimi” ölçeği madde sayısı, 60 maddeden 50 maddeye indirilmiştir; 17, 28, 44, 45, 46 ve 55 maddeler güvenilirlik katsayılarının düşük olmasından ve 18, 26, 36, 58. maddeler de geçerlik nedeniyle çıkarılmıştır.

Mesleki tutum ölçeğinde de madde sayısı 28’den 24’ e indirilmiştir; 5, 14, 23. maddeler güvenilirlik katsayılarının düşük olmasından ve 1. madde de hiçbir faktöre girmediği için çıkarılmıştır.

Mesleki tutum ölçeği; (1) Mesleki Formasyon, (2) Mesleki Etik, (3) Çalışma Koşulları, (4) Mesleki Doyum olmak üzere dört boyutta oluşmaktadır. Okul iklimi ölçeği; (1) Demokratiklik ve karara katılma, (2) Örgütsel görüntü, (3) İletişim ve İnsan İlişkileri olmak üzere üç boyutta oluşmaktadır.

Araştırmada kullanılan ölçekler, 5’li Likert tipi bir ölçektir. Her bir maddeye verilecek yanıtlar 1.00 ile 5.00 arasında puanla değerlendirilmiştir. Araştırmaya katılan denekler, ilköğretim okulu Öğretmenlerinin Mesleki tutumları ile okul iklimine ilişkin görüşlerini; tümüyle katılıyorum (5), çoğunlukla katılıyorum (4), kısmen katılıyorum (3), çok az katılıyorum (2), hiç katılmıyorum (1) seçeneklerinden birini işaretleyerek belirtmişlerdir.

Verilerin Toplanması

Araştırmanın veri toplama aracının uygulamasına İzmir valiliğinin oluru alınarak (Ek:1) 07.04.2005 tarihinde başlanmıştır. İl ve İlçe Milli Eğitim kanalıyla araştırmacının kendisi tarafından ve küme örnekleme yöntemiyle belirlenen ilköğretim okulunda çalışan öğretmenlere ulaştırılmıştır. Araştırmacı tarafından küme örnekleme yöntemiyle belirlenen (29 ilköğretim okulu) sayıdaki ilköğretim okulunda görevli öğretmenden 510 deneğe ulaşılmıştır. Ancak, ölçeklerin geri dönüşündeki eksiklikler ve dönen ölçeklerden bazılarının kimi nedenlerle işlem dışı tutulması nedeniyle 286 deneğe ait veriler işleme alınmıştır.

Verilerin Çözümlemesi

Ölçekler aracılığıyla elde edilen ham veriler, (tümüyle katılıyorum, çoğunlukla katılıyorum, kısmen katılıyorum, çok az katılıyorum, hiç katılmıyorum için sırasıyla: 1, 2, 3, 4 ve 5 puan verilerek) bilgisayar ortamına aktarılmıştır. Sorular okul iklimine etki yönünden “tümüyle katılıyorum” dan “çok az katılıyorum” a doğru olumsuz sonuç içerdiklerinden (tümüyle katılıyorum, çoğunlukla katılıyorum, kısmen katılıyorum, çok az katılıyorum, hiç katılmıyorum için sırasıyla: 5,4,3,2 ve 1 puan verilerek) ters puanlanmışlardır.

Bağımsız değişkenlerden toplam hizmet sürelerine, çalıştıkları okuldaki hizmet sürelerine, cinsiyet, yaş, öğretmenliğe esas öğrenim durumu ve alanlarına göre deneklerin konumu değişkenleri iki grup halinde olduklarından ilgili alt problemlerin çözümlenmesinde **t-testi** kullanılmıştır. Karşılaştırmalı grupların ikiden fazla olduğu; hizmet süreleri, yaş ve alan bağımsız değişkenlerini içeren diğer alt problemlerin çözümlenmesinde ise **F testi** uygulanmıştır. Ölçülere ilişkin çözümlenmelerde (α) alpha güvenilirlik çözümlenmesi, faktör çözümlenmesi, korelasyon teknikleri kullanılmıştır.

F testine bağlı olarak Scheffe çoklu karşılaştırma tekniği kullanılmıştır. Verilerin çözümlenmesinde dağılım çözümlenmeleri için frekans (sayı) yüzde (%), X, ve SS kullanılmıştır.

BULGULAR VE YORUM

Bu bölümde yöntem bölümünde açıklanan veri toplama ve istatistiksel çözümleme teknikleriyle elde edilen bulgulara ve ilgili yorumlara yer verilecektir. Bulgular, deneklerden ölçekler aracılığıyla elde edilen verilerin istatistiksel çözümlenmelerine göre çizelgeler kullanılarak verilecektir. Bulgulara ilişkin olarak bilimsel araştırma süreci, ilgili araştırmalar ve problem durumunda verilen bilgilere dayanılarak yapılan yorumlara, alt problemlere ilişkin bulguların sonunda yer verilecektir.

Birinci Alt Problemle İlişkin Bulgular

Araştırmanın birinci alt probleminin birinci bölümü “İlköğretim okulu öğretmenlerinin mesleki tutuma ilişkin görüşleri nedir?” biçiminde belirlenmişti. Buna göre birinci alt problemle ilgili olarak deneklerin mesleki tutumlarına ilişkin görüşleri çizelge 5’te verilmektedir.

Tablo 1:Okul İklimi Ölçeğine İlişkin Çözümlenmeler

Sıra No	Ölçek No	Mesleki Tutum Maddeleri	X	SS
1	12	İşyerimdeki diğer çalışanlara her zaman değer veririm.	4,80	0,50
2	11	İşyerimde hizmet verdiğim insanlarla iyi düzeyde iletişim kurarım.	4,83	0,47
3	9	Mesleğimle ilgili yaptığım bir iş olumlu sonuçlandığında sevinirim.	4,55	0,63
4	13	Hizmet verdiğim insanlar arasında siyasal, dinsel, ırksal, cinsel, vb. ayırım yapmam.	4,70	0,66
5	10	İşyerimde çalışanlar arasında siyasal, dinsel, ırksal, cinsel, vb. ayırım yapmam.	4,42	0,67
6	24	İşyerimdeki yöneticilerle ilişkilerim yeterli ve olumlu düzeyde ilişki kurmaya özen gösteririm.	4,58	0,62
7	19	Sadece diplomam, mesleğimi etkili yapmamda yeterli olmadığına inanıyorum.	4,31	0,70
8	21	İşyerimde sorumlu olduğum işleri yapmaktan zevk alıyorum.	4,54	0,78
9	16	İşyerimdeki diğer çalışanlarla işe dönük iletişimi yeterli görüyorum.	3,43	0,98
10	17	İşyerimde, diğer çalışanlarla işe dönük işbirliği yapmak için olanaklara sahibim.	3,61	0,97
11	18	İşyerimdeki diğer çalışanların bana yeterince değer verdiklerini düşünüyorum.	3,94	0,81

12	15	İşyerimdeki çalışma koşulları mesleğime uygun olarak düzenlendiğine inanıyorum.	3,07	1,12
13	25	İşyerimde işimle ilgili yönetsel düzeydeki kararlara yeterince katılabiliyorum.	3,40	1,01
14	26	İşyerimdeki diğer çalışanlarla iş dışında da birlikte olurum.	3,41	1,04
15	28	Sahip olduğum mesleğime diğer insanlarca gıpta ile bakıldığını düşünüyorum.	3,46	1,14
16	4	Mesleğimin toplum içinde saygın bir meslek olarak algılandığını düşünüyorum	3,46	1,14
17	20	Mesleğimin, yeteneklerimi geliştirmek için elverişli olduğunu düşünüyorum.	3,90	0,94
18	27	Mesleğime ilişkin olumlu bir bakış açısına sahibim.	3,41	0,78

19	6	İşyerime istekli olarak geliyorum.	4,20	0,91
20	22	İşyerimde sorumlu olduğum işleri yapmaktan zevk alıyorum.	4,32	0,73
21	2	Mesleğimle ilgili özel bilgi ve becerilere (uzmanlığa) sahibim.	4,22	0,73
22	3	Mesleğimin kendine özgü değerlerini, kurallarını ve simgesel özelliklerini taşıyorum.	4,31	0,72
23	8	Mesleğimin gerektirdiği işleri kendi kuralları içinde eksiksiz yaparım	4,31	0,64
24	7	Mesleğimin kişisel özelliklerime uygun olduğunu düşünüyorum.	4,32	0,83
Toplam	N=285		4,10	0,41

Tablo 1'deki bulgular, ilköğretim okulu öğretmenlerinin ölçek maddelerine verdikleri yanıtların aritmetik ortalaması 4,10'dır. Mesleki tutum ölçeğinde belirtilen alt alt boyutlara ilişkin olarak verilen özelliklerden ilköğretim okulu öğretmenlerinin; İşyerimde işimle ilgili yönetsel düzeydeki kararlara yeterince katılabiliyorum, (X=3,07); İşyerimdeki diğer çalışanlarla iş dışında da birlikte olurum (X=3,41); Mesleğime ilişkin olumlu bir bakış açısına sahibim (X=3,41); maddeleri ile "hiç katılmıyorum" düzeyde katıldıkları görülmüştür. İşyerimde hizmet verdiğim insanlarla iyi düzeyde iletişim kurarım (X=4,83); İşyerimdeki diğer çalışanlara her zaman değer veririm (X=4,80); İşyerimdeki yöneticilerle ilişkilerim yeterli ve olumlu düzeyde ilişki kurmaya özen gösteririm (X=4,58); Maddesiyle de "tümüyle katılıyorum" düzeyde katıldıkları görülmüştür.

Araştırmanın ikinci alt probleminin birinci bölümü "İlköğretim okulu öğretmenlerinin okul iklimine ilişkin görüşleri nedir?" biçiminde belirlenmişti. Bu alt probleme ilişkin çözümler Tablo 2'de verilmektedir.

Tablo 2: Okul İklimi Ölçeğine İlişkin Çözümler

Sıra No	Ölçek No	Okul İklimi Ölçeği Maddeleri	X	SS
1	8	Öğretmen - yönetici ilişkileri demokratiktir.	3,44	1,14
2	9	yöneticilerin sahip oldukları yetkiler okul kurallarına uygun kullanılmaktadır.	3,74	1,00
3	11	alınan kararlar, görevlilere insan olarak değer verildiğini gösterir niteliktedir.	3,80	1,02
4	14	Herkese okul işleriyle ilgili gereken yetkiler verilmektedir.	3,70	1,03
5	15	disiplin kurallarının uygulanmasında öğretmenlere eşit davranılmaktadır.	3,53	1,12
6	16	öğretmenler, eğitim öğretimle ilgili görüşlerini hiçbir endişeye kapılmadan rahatlıkla ifade ederler.	4,07	0,92
7	19	verilen kararlarda hareket noktası kurumun amaçları olmaktadır	3,80	1,12
8	20	yönetsel kararlarda, belli standartların konulmasında, gerekli duyarlık gösterilmektedir.	3,77	1,06
9	21	herkese gereken değer verilir.	3,58	0,99
10	22	yöneticiler, okulu ilgilendiren konularda yasalar çerçevesinde kararlar alır.	3,71	1,05
11	23	yöneticilerde liderlik özelliği bulunmaktadır.	3,34	1,08
12	24	kurallar, kurumun amaçlarıyla uyum göstermektedir.	3,45	0,97

13	25	herkes kendilerine tanınan yasal haklardan rahatlıkla yararlanır.	3,84	0,96
14	29	Öğrenmek istenilen bilgiler zamanında ulaştırılmaktadır	3,52	1,03
15	31	yapılan eleştiriler yöneticilerin uygulamalarını etkiler.	3,31	0,99
16	32	öğretmenler arasındaki ilişkiler demokratiktir.	3,82	0,91
17	33	yöneticiler, öğretmenlerin yönetsel uygulamalara ilişkin eleştirilerini hoş karşılar.	3,60	1,17
18	34	Çalışanlar istediği kişiye kolaylıkla ulaşabilir.	3,60	1,02
19	37	çevrenin istekleri dikkate alınır.	3,51	1,07
20	38	eğitim-öğretim politikası öğretmenlere açıkça duyurulur.	3,46	1,10
21	39	herkes kendini rahat ve güven içinde hissetmektedir.	3,74	1,04
22	40	Öğretmenler yardımcı ders kitaplarını serbest seçebilir.	3,58	0,98
23	41	herkes sosyal etkinliklere istekle katılır.	3,73	1,00
24	60	herkesin haftalık ders yükü, mevcut ilköğretim programına uygundur.	3,27	1,18
25	19	herkes mesleki yeterliliğini kullanabiliyor.	3,80	1,12
26	27	yapılan iş herkesin kişisel özelliklerine uygundur.	3,24	1,05
27	30	çevrenin sağladığı saygınlık yeterlidir	3,18	1,11
28	35	yapılan iş herkesi onurlandırmaktadır.	3,65	0,94
29	43	okulun amaçlarını tanıtmaya yönelik çalışmalar yeterlidir	2,97	1,22
30	47	kültürel etkinlikler yeterlidir	3,30	0,96
31	48	öğretmenlerin davranışları, öğretmenlik mesleği ölçütlerine uygundur.	3,30	1,03
32	49	yapılan işin güçlük derecesi herkesin yeteneklerine uygundur.	3,19	1,09
33	50	sağlanan olanaklar, öğretmenlere değer verildiğini yansıtıcı niteliktedir.	4,25	0,92

34	51	yardımcı hizmetlerin sunumu (personel, araç-gereç vb.) yeterlidir.	3,79	1,06
35	52	okulun, çevre üzerindeki etkileri olumlu karşılanır	3,12	1,14
36	53	herkes sorunlarını iş arkadaşlarına rahatlıkla anlatır.	3,54	0,97
37	54	Kütüphane olanakları yeterlidir.	3,34	1,06
38	56	yöneticiler tarafından alınan kararlarda bireysel amaçlar dikkate alınır.	3,03	1,14
39	57	Öğretmen olarak herkesin yaptığı iş önemlidir	3,04	1,20
40	59	görevimdeki süreklilik mesleki standartlarda etkin rol oynar.	2,61	1,23
41	1	yapıcı, yaratıcı kişiler yetiştirilir.	3,96	0,94
42	2	İnsan haklarına saygılı; kişilik ve girişime değer veren, topluma karşı sorumluluk duyan kişiler yetiştirilir.	3,98	0,96
43	3	Gerçekleştirilen etkinlikler, ilköğretim programına uygundur	3,39	1,08
44	4	Okulun amaçları çevreye fark ettirilir.	3,61	1,06
43	5	Öğretmen öğrenci ilişkileri demokratiktir.	3,40	1,05
46	6	öğrenciler ilgi, yönelim ve yetenekleri doğrultusunda yetiştirilerek, hayata ve üst öğrenime hazırlanır.	3,80	1,01
47	7	iyi vatandaş yetiştirmek için gerekli temel bilgi , beceri, davranış ve alışkanlıklar kazandırılır	3,33	1,08
48	10	herkes kararlara katılma olanağı bulur	3,89	0,91
49	12	Taraflar(öğretmen –öğrenci-veli) arasındaki farklılıklar hoşgörü ile karşılanır	3,70	1,02
50	13	Gerçekleştirilen etkinlikler, ilköğretim programına uygundur	3,72	0,90

TOPLAM	N=286		3,54	0,69
--------	-------	--	------	------

Tablo 2’deki bulgular, İlköğretim okulu öğretmenlerinin ölçek maddelerine verdikleri yanıtların aritmetik ortalaması 3,54 tür. Okul iklimi ölçeğinde belirtilen alt boyutlara ilişkin olarak verilen özelliklerden ilköğretim okulu öğretmenlerinin; görevimdeki süreklilik mesleki standartlarda etkin rol oynar ($X=2,61$); yöneticiler tarafından alınan kararlarda bireysel amaçlar dikkate alınır ($X=3,03$); Öğretmen olarak herkesin yaptığı iş önemlidir ($X=3,04$) maddeleriyle “çok az katılmıyorum” düzeyde katıldıkları; sağlanan olanaklar, öğretmenlere değer verildiğini yansıtıcı niteliktedir ($X=4,25$); öğretmenler, eğitim öğretimle ilgili görüşlerini hiçbir endişeye kapılmadan rahatlıkla ifade ederler ($X=4,07$); İnsan haklarına saygılı; kişilik ve girişime değer veren, topluma karşı sorumluluk duyan kişiler yetiştirilir ($X=3,98$); maddeleriyle “tümüyle katılıyorum” düzeyde katıldıkları görülmüştür.

Üçüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular

Üçüncü alt problem “İlköğretim Okulu Öğretmenlerinin, mesleki tutum düzeyleri nasıl bir dağılım göstermektedir?” şeklinde düzenlenmişti. İlköğretim Okulu Öğretmenlerinin, mesleki tutum düzeylerine ilişkin dağılım Tablo 3’te gösterilmektedir.

Tablo 3: İlköğretim Okulu Öğretmenlerinin Mesleki Tutum Düzeylerine İlişkin Dağılımı

Kaynak	Tutum	N	Puan Aralığı	%
İlköğretim okulu öğretmenleri	Yüksek	90	4,05-5,00	31,6
	Orta	109	3,03-4,04	38,2
	Düşük	86	1,00-3,02	30,2
Toplam		285		100,00

Tablo 3’te İlköğretim okulu öğretmenlerinin, mesleki tutumlarına ilişkin dağılımı göstermektedir. Dağılım, ilköğretim okulu öğretmenlerinin mesleki tutuma ilişkin görüşlerinden elde edilen ortalama puanların z standart puanına dönüştürülerek elde edilmiştir.

Öğretmenlerden standart puanı (-5) – (-0,49) arası olanlar düşük; (-0,5) – (0,49) arası olanlar orta; (0,5) – (5) arası olanlar yüksek düzey mesleki tutuma sahip olarak belirlenmiştir. Buna göre, ilköğretim okulunda görev yapan öğretmenlerden 90’ı %31,6 ile yüksek, 109’u %38,2 ile orta ve 86’sı % 30,2 ile düşük bir mesleki tutuma sahiptir.

Dördüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular

İlköğretim okullarında görev yapan öğretmenlerin, kendi okullarındaki okul iklimine ilişkin görüşleri tutum düzeylerine göre anlamlı farklılık göstermekte midir? şeklinde düzenlenmişti.

İlköğretim okullarında görev yapan öğretmenlerin, kendi okullarındaki okul iklimine ilişkin görüşleri tutum düzeylerine göre dağılımı Tablo 4’te gösterilmektedir.

Tablo 4: İlköğretim Okulu Öğretmenlerinin Okul İklimine İlişkin Görüşlerinin Tutum Düzeylerine Göre Dağılımları.

Tutum Düzeyleri	N	X	SS
Yüksek	90	4,05	0,59
Orta	109	3,60	0,50
Düşük	86	2,94	0,53
Toplam	285	3,54	0,69

Tablo 4'e göre, öğretmenlerin okul iklimine ilişkin görüşleri; yüksek tutuma sahip öğretmenlerin (X=4,05) yüksek, orta düzeyde tutuma sahip öğretmenlerin (X=3,60) ile orta ve alt düzeyde tutuma sahip öğretmenlerin (X=2,94) ile alt düzeyde olduğu görülmektedir.

Tablo 5'te ilköğretim öğretmenlerinin tutum düzeylerine göre okul iklimine ilişkin görüşleri arasında anlamlı fark olup olmadığı ile ilgili varyans analizi verilmektedir.

Tablo 5: İlköğretim Okulu Öğretmenlerinin Okul İklimine İlişkin Görüşlerinin Mesleki Tutum Düzeylerine Göre Varyans Analizi Sonuçları

Öğrenim Durumuna Göre	KT	SD	KO	F	Önem denetimi
Gruplar arası	54,960	2	27,480	94,502	P= 0,000
Gruplar içi	82,001	282	0,291		
Toplam	136,961	284			Fark önemli

*p<0,05

Tablo 5 incelendiğinde, ilköğretim okulu öğretmenlerinin okul iklimine ilişkin görüşleri, mesleki tutum düzeylerine göre P < 0,05 düzeyinde anlamlı bir farkın olduğu görülmektedir.

İlköğretim okulu öğretmenlerinin, mesleki tutumları, okul iklimine ilişkin görüşleri arasındaki bu anlamlı farklılığın hangi gruptan kaynaklandığını belirlemek amacıyla yapılan scheffe testi sonuçları Tablo 6'da verilmektedir.

Tablo 6: İlköğretim Okulu Öğretmenlerinin Okul İklimi ve Mesleki Tutuma İlişkin Görüşleri Arasındaki Farkın Anlamlılık Testi (Scheffe Testi)

Tutum Düzeyi (I)	Tutum Düzeyi (J)	Ortalamalar Arası Fark	Önem Denetimi
Üst düzey	Orta düzey	0,4540	P=0,000
	Alt düzey	1,1124	P=0,000
Orta düzey	Alt düzey	0,6584	P=0,000

P<0,001

Bulgular, ilköğretim okulu öğretmenlerinin mesleki tutuma göre okul iklimine düzeylerine göre düzeyinde P<0,001 anlamlı bir farkın olduğu görülmektedir. Buna göre, tutum düzeyi üst düzey olan ilköğretim okulu öğretmenlerinin kendi okulundaki okul iklimine ilişkin görüşleri, tutum düzeyi orta ve alt düzey olan öğretmenlerden daha olumludur (Fark=0,45 ve fark=1,11). Aynı şekilde tutum düzeyi orta düzey olan ilköğretim okulu öğretmenlerinin de kendi okulundaki okul iklimine ilişkin görüşleri, tutum düzeyi alt düzey olan öğretmenlerden daha olumludur (fark=0,66). Başka bir anlatımla ilköğretim okulu öğretmenlerinin tutum düzeyleri azaldıkça, kendi okullarındaki okul iklimine ilişkin görüşleri olumsuzluk yönünde azalmaktadır.

Beşinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

İlköğretim okullarında görev yapan öğretmenlerin, mesleki tutum ve alt boyutlarına ilişkin görüşleri ile kendi okullarındaki okul iklimine ve alt boyutlarına ilişkin görüşleri arasında anlamlı bir ilişki var mıdır? Şeklinde düzenlenmişti.

İlköğretim okullarında görev yapan öğretmenlerin, mesleki tutum ve alt boyutlarına ilişkin görüşleri ile kendi okullarındaki okul iklimine ve alt boyutlarına ilişkin görüşleri Tablo 7’de gösterilmektedir.

Tablo 7:İlköğretim Okulu Öğretmenlerinin Okul İklimine ve Mesleki Tutuma İlişkin Görüşleri Arasında r (korelasyon) İstatistiği sonuçları*

	Okul İklimi Gnl.	Dem. Kar. Kat.	Örgt. Görüntü	İltş. Ve İns. İliş.
Mes. Tutum Gnl.	0,68	0,64	0,64	0,61
Mes. Formasyon	0,43	0,43	0,38	0,36
Mes. Etik	0,67	0,63	0,62	0,62
Çal. Koşulları	0,52	0,47	0,53	0,45
Mes. Doyum	0,35	0,32	0,33	0,35

*P < 0,05

Tablo 7’de öğretmenlerin mesleki tutumun alt boyutlarına (mesleki Formasyon, mesleki etik, çalışma koşulları, mesleki doyum) ilişkin görüşleri ile kendi okullarının okul iklimi alt boyutlarına (Demokratiklik ve karara katılma, Örgütsel görüntü, İletişim ve İnsan İlişkileri) ilişkin görüşleri arasında P< 0,05 düzeyinde anlamlı bir ilişki vardır. Buna göre; öğretmenlerin mesleki tutuma ilişkin görüşleri olumlu yönde arttıkça, kendi okullarının okul iklimine ilişkin görüşleri de olumlu yönde artmaktadır. Ayrıca, öğretmenlerin mesleki tutum alt boyutlarına ilişkin görüşleri ile okul iklimi alt boyutlarına ilişkin görüşleri arasında da aynı yönde anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde araştırma süreci sonunda elde edilen bulgulara göre sonuçlar ve ilgili çözüm önerilerine yer verilmektedir.

Sonuçlar

1. Öğretmenlerin mesleki tutuma ilişkin görüşleri; toplam hizmet sürelerine, çalışmakta oldukları okuldaki hizmet sürelerine, yaşlarına, öğretmenliğe esas öğrenim durumlarına ve alanlarına göre anlamlı farklılık göstermemektedir.
2. Öğretmenlerin mesleki tutuma ilişkin görüşleri, cinsiyete göre farklılaşmaktadır. Bu fark kadın öğretmenlerin lehinedir. Kadın öğretmenlerin mesleki tutuma ilişkin görüşleri, erkek öğretmenlere göre daha üst düzeydedir.
3. Öğretmenlerin kendi okullarının okul iklimine ilişkin görüşleri; toplam hizmet sürelerine, çalışmakta oldukları okuldaki hizmet sürelerine, yaşlarına, öğretmenliğe esas öğrenim durumlarına ve alanlarına göre anlamlı farklılık göstermemektedir.

4. Öğretmenlerin kendi okullarının okul iklimine ilişkin görüşleri, cinsiyete göre farklılaşmaktadır. Bu fark kadın öğretmenlerin lehinedir. Kadın öğretmenlerin mesleki tutuma ilişkin görüşleri, erkek öğretmenlere göre daha üst düzeydedir.
5. İlköğretim okulu öğretmenlerinin, %31,6'si yüksek, %38,2'si orta ve % 30,2'si düşük mesleki tutuma sahiptir.
6. İlköğretim okulu öğretmenlerinin mesleki tutum düzeyleri farklılık göstermektedir. İlköğretim öğretmenlerinin % 31' üst, % 38'i orta ve % 30'u da alt düzeyde mesleki tutum düzeyine sahiptirler.
7. Araştırma sonuçları, her üç ilköğretim okulu öğretmeninden birinin mesleğine ilişkin olarak olumsuz bir tutum içinde olduğunu göstermektedir.
8. İlköğretim okulu öğretmenlerin mesleki tutuma ilişkin görüşleri olumlu yönde arttıkça, kendi okullarının okul iklimine ilişkin görüşleri de olumlu yönde artmaktadır.
9. İlköğretim okulu öğretmenlerin mesleki tutum alt boyutlarına ilişkin görüşleri ile okul iklimi alt boyutlarına ilişkin görüşleri arasında da aynı yönde anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir. Öğretmenlerin mesleki tutum alt boyutlarından “mesleki formasyon, mesleki etik, çalışma koşulları, mesleki doyum” alt boyutuna ilişkin görüşleri olumsuz yönde arttıkça, öğretmenlerin okul iklimi boyutlarından “demokratiklik ve karara katılma, örgütsel görüntü, iletişim ve insan ilişkileri” alt boyutlarına ilişkin görüşleri de olumsuz etkilendiği görülmektedir.

KAYNAKÇA

- Açıkalin, Aytaç. Uygulamalı Okul Yönetimi. Ankara: Pegem Yayınları (7. Baskı), 2003.
- Açıkgöz Kemal. Eğitimde Etkili Yönetici Davranışları. İzmir: Karyılmaz Matbaası, 1994.
- Aksu, Ali “Okul Müdürlerinin Etkililiği ve Okul İklimi” Malatya: Yayınlanmamış Doktora Tezi, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1994.
- Aydın, Mustafa. Eğitim Yönetimi: Kavramlar, Kuramlar, Süreçler,İlişkiler. Ankara: Hatipoğlu Yayınları, No: 46, 1994.
- Aydın, Mustafa. Çağdaş Eğitim Yönetimi. Ankara :Pegem Yayınları, (3. Baskı),1993.
- Arkonaç, Sibel Ayşen. Psikoloji Zihin Süreçleri Bilimi. Ankara: Alfa basım Yayın Dağıtım (2.Baskı) , 1998
- Balcı, Ali. Etkili Okul: Kuram, Uygulama ve Araştırma. Ankara: Yavuz Dağıtım, (2. Baskı), 2001.
- Başar, Hüseyin. "Öğretmen Eğitiminde Yenilikler". Milli Eğitim, Eğitim Kültür Sanat Dergisi. 137:Ocak, Şubat, Mart 1998. ss.32-33
- Baysal, A.C. Sosyal ve Örgütsel Psikolojide Tutumlar, İstanbul: Avcıol Yayın, 1981.
- Bursalıoğlu, Ziya. Okul Yönetiminde Yeni Yapı ve Davranış. Ankara: Personel Eğitim Geliştirme Merkezi Yayını, Yayın No: 2,1991.
- Bilgen, Nihat. “Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı Teftiş Kurulu Örgüt İklimi,” Ankara: 1988.
- Çelik, Vehbi. Okul Kültürü ve Yönetim. Ankara: Pegem Yayıncılık (3. Baskı), 2002.
- Demir, Yüksel. “Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü Taşra Örgütü, Örgüt İklimi. ” Ankara:T.O.D.A.İ. Enstitüsü Kamu Yönetimi Lisans Üstü Uzmanlık Programı, 1994.
- Dönmez, Burhanettin. “İnönü Üniversitesinin Örgütsel İklimi. ” Malatya: Yayınlanmamış Doktora Tezi, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Entitüsü, 1992.
- Drucker, Peter, F. Gelecek İçin Yönetim: 1990'lar ve Sonrası. Çev: Fikret Üçcan. Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, No: 327,1998.

- Ensari, Hoşcan ve Zembat, Rengin. “Örgüt İklimi Bakımından Bir Üniversitenin Değerlendirilmesi,” Öneri Dergisi. 11:Ocak 1999. ss. 37-49
- Erden, Münire. Öğretmenlik Mesleğine Giriş . Ankara:Alkım Yayıncılık (3.Baskı) 1998.
- Erdoğan, Alpaslan. “Türkiye’de Yapılan Örgüt İklimi Araştırmalarının Değerlendirilmesi. ” Ankara: Yayımlanmamış Uzmanlık Tezi, T.O.D.A.İ.E. Kamu Yönetimi Lisansüstü Uzmanlık Programı, 1994.
- Erdoğan, İlhan. İşletmelerde Davranış, İstanbul: Remzi Kitapevi (10.Baskı), 1999
- Ertekin, Yücel. Örgüt İklimi. Ankara: T.O.D.A.İ. Enstitüsü Yayınları, No: 174,1978.
- Güçlüoğlu, Kemal. “Milli Eğitim ve Kültür Bakanlıkları Merkez Örgütlerinde Örgütsel İklim, ” Ankara:Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ortadoğu Teknik Üniversitesi, Fen ve Edebiyat Fakültesi Eğitim Bölümü, 1979.
- İnceoğlu, Metin. Tutum Algı İletişim, Ankara: İmaj Yayınevi.(3.Baskı), 2000.
- İlköğretim ve Eğitim Kanunu (222 S.K.), Resmi Gazete, 10705, 1961.
- İlköğretim ve Eğitim Kanunu, Milli Eğitim Temel Kanunu, Çıraklık ve Meslek Eğitimi Kanunu, Milli Eğitim Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun ile 24.03.1988 Tarihli ve 3418 Sayılı Kanunda Değişiklik Yapılması ve Bazı Kağıt ve İşlemlerden Eğitime katkı Payı alınması Hakkında Kanun (4306 S.K.) Resmi Gazete, 23084, 1997.
- Kağıtçıbaşı, Çiğdem. İnsan Ve İnsanlar, İstanbul: Evrim Basım Yayın Dağıtım, (Gözden geçirilmiş 7. Baskı), 1988.
- Kaptan, Saim. Bilimsel Araştırma ve İstatistik Teknikleri. Ankara: Tekişik Yayınevi, 1998.
- Karasar, Niyazi. Bilimsel Araştırma Yöntemi: Kavramlar, İlkeler, Teknikler. Ankara: 3A Araştırma Eğitim Danışmanlık Ltd., 1994.
- Kaya, Y. Kemal. Eğitim Yönetimi: Kuram ve Türkiye’deki Uygulama. Ankara: Bilim Yayınları, 1993.
- Korkut, Hüseyin. Hacettepe Üniversitesi ve Ortadoğu Teknik Üniversitesi Rektörlük Örgütlerinin Örgütsel Havası. Ankara: Üniversitelerarası Kurul Yayını, 1993.
- Milli Eğitim Temel Kanunu, (1739 S.K.), Resmi Gazete, 14574, 1973.
- Morgan, C.T. Psikolojiye Giriş Ders Kitabı, Çev: Sibel Karakaş, Ankara: Meteksan A.Ş. (11. Baskı), 1988.
- Oktay, Ayla. "Türkiye' de Öğretmen Eğitimi" Milli Eğitim, Eğitim Kültür ve Sanat Dergisi. 137:Ocak, Şubat, Mart 1998. ss.22-27
- Özguven, İbrahim Ethem. Psikolojik Testler, Ankara: PDREM Yayınları, 2000.
- Özdemir, Servet. “Eğitimde Örgütsel Yenileşme”. Ankara:Pegem, Özel Eğitim ve Hizmetleri Yayını, 1997.
- Paknadel, A. Canan. “Örgütsel İklim ve İş Doymu, ” Ankara: Yayımlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1988.
- Peker, Ömer. “Ankara Merkez Liselerinin Örgütsel Hava Açısından Çözümlemesi,” Ankara: Yayımlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü 1978.
- Ruancan, Şevket. “2000’li Yıllarda Bilim ve Eğitim,” Bilim ve Eğitim, Ankara: TÜBA, Bilimsel Toplantı Serileri: 2, 1995
- Sönmez, Lale. “Toplam Kalite Yönetimi ve Örgüt İklimi, ” İstanbul: Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1995.
- Sönmez, Veysel.Öğretmenlik Mesleğine Giriş. Ankara: Anı yayıncılık, (Yenilenmiş 4.Baskı), 2004.
- Sümbüllüoğlu, Kadir ve Sümbüllüoğlu, Vildan. Biyoistatistik. Ankara:Hatiboğlu Yayını,

1997.

- Şişman, Mehmet. Öğretmenliğe Giriş, Ankara: Pegem Yayıncılık, (5. Baskı), 2002.
- Şişman, Mehmet ve Turan Selahattin. (Eğitim ve Okul Yönetimi ss.99-146) Eğitim Ve Okul Yöneticiliği El Kitabı; (Editör Yüksel Özden), Ankara : Pegem Yayıncılık, 2004.
- Tavşancıl, E. Tutumların Ölçülmesi ve SPSS ile Veri Analizi, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 2002.
- Terzi, Ali Rıza. Örgüt Kültürü, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 2000.
- Tozan, İbrahim. “Eğitim Yüksek Okulları Öğretim Elemanlarının Çalıştıkları Okulların Örgütsel İklimini Algılama Düzeyleri, ”Ankara: Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1992.
- Turan, Sellahattin. Eğitim Ve Okul Yöneticiliği El Kitabı; (Editör Yüksel Özden), Ankara : Pegem Yayıncılık, 2004.
- Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, 1982.
- UNICEF (1990). Herkes İçin Dünya Eğitimi Beyannamesi ve Temel Öğrenme İhtiyaçlarının Karşıllanması İçin Hareket Çerçevesi, (Tayland, Jomitten, 5-9 Mart, 1990) Newyork: WCEFA.
- Varol, Muharrem. “Örgüt Kültürü ve Örgüt İklimi” A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi. Ankara: XLIX,1-2: Ocak-Haziran 1989. s.s. 195-222.
- Wayne K. Hoy ve Gecil G.Miskel. “Editional adnistration theori research and practice ” Mcraw -Hill inc, 1996.
- Yavuz, Yaşar. “Üniversite Çalışanlarının Mesleki Tutumları İle Kamu Emekçileri Sendikalarına İlişkin Görüşleri” SAYI:2/3 Bahar/Yaz. 2003.ss.80-106
- Yavuz, Yaşar. “Lise Yöneticilerinin ve Öğretmenlerinin Okulda Yerinden Yönetim ve Merkezden Yönetim Yaklaşımlarına İlişkin Görüşlerinin Karar Verme Sürecine Etkileri” Yayımlanmamış doktora tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. 2001